

Marcin Sobczyk, Joanna Janas, Adam Sobolewski, Dariusz Parzelski
SZKOŁA WYŻSZA PSYCHOLOGII SPOŁECZNEJ W WARSZAWIE

SPÓJNOŚĆ GRUPOWA I KOMUNIKACJA W ZESPOLE PIŁKARSKIM A JEGO POZIOM SPORTOWY

ABSTRACT

Group cohesion, communication, and performance in collegiate soccer teams

The study investigates the relation between group cohesion, interpersonal communication during play, and team performance. The participants of the study consisted of 59 collegiate players from 6 different indoor soccer teams that took part in the academic championships of the Warsaw area. During this tournament the 6 teams were videotaped and, subsequently, analyzed in terms of their communication levels. In this study, communication between the players was defined as verbal and non-verbal cues exchanged by the players during play that were intended to improve their current performance (e.g., warning: "man on!", or raising hand to get a pass). Elements of negative communication or communication coming from the bench or the coach were not counted. Additionally, each participant completed the Group Environment Questionnaire (GEQ). The performance of the 6 teams was assessed on the basis of the tournament statistics (place achieved, points gathered, and goals scored). The results of the study suggest that there might be a positive relation between a team's group cohesion, communication, and performance.

Key words: group cohesion, communication, performance

WPROWADZENIE

Cel badań

Oglądanie widowisk sportowych, takich jak mecze piłkarskie, może skłaniać do rozważań nad tym, co decyduje o sukcesie danej drużyny. Czy poza odpowiednimi umiejętnościami fizycznymi, technicznymi i taktycznymi poszczególnych zawodników oraz solidną pracą całego sztabu szkoleniowego spójność zespołu może mieć jakieś znaczenie? Czy liczba komunikatów wymienianych przez członków zespołu w trakcie meczu ma związek z poziomem ich działania na boisku (lub parkiecie), a tym samym z końcowym wynikiem?

Tematyka niniejszego artykułu nawiązuje do psychologii sportu, która swoim zasięgiem obejmuje szeroki obszar funkcjonowania człowieka w nastawionym na sukces środowisku sportowym. Dziedzina ta jest coraz bardziej zauważana i doceniana przez sportowców oraz trenerów różnych dyscyplin, którzy z rosnącym zainteresowaniem

sięgają po tego typu wiedzę. Różnorodność procesów psychologicznych zachodzących w obrębie sportu skłania do sprawdzenia, czy spójność i komunikacja w drużynie mają związek z jej poziomem sportowym. Dodatkową motywacją do przeprowadzenia badania jest świadomość, że do tej pory niewielu polskich badaczy interesowało się tą konkretną tematyką [1]. Celem niniejszego badania jest zweryfikowanie, czy spójność grupowa i komunikacja są istotnymi elementami dobrze funkcjonujących zespołów ludzkich. Może to być ważne nie tylko w sporcie, ale także w biznesie, medycynie czy innych dziedzinach, w których mamy do czynienia z grupami działającymi wspólnie nad wyznaczonym celem.

Spójność i komunikacja jako procesy grupowe

Na podstawie dotychczasowego stanu wiedzy z psychologii społecznej można wnosić, że wspólnym mianownikiem dla zmienionych: „spójność” i „komunikacja” są szeroko

rozumiane procesy grupowe [2]. Spójność, definiowana jako dynamiczny proces jednoczenia się członków grupy wokół wspólnego celu [3], oraz komunikacja, czyli transmisja informacji z jednego miejsca do drugiego [4, 5], są właśnie jednymi z wielu procesów grupowych. Innymi są na przykład: stereotypizowanie grupy obcej, doświadczenie konfliktu, konformizm czy próżniactwo społeczne [6]. Zaznaczyć należy, że w pracy tej przedmiotem zainteresowania są tylko i wyłącznie grupy społeczne (np. zespoły sportowe). Grupy te, w odróżnieniu od grup niespołecznych lub zbiorowości (np. kibice na meczu), charakteryzują się współzależnością i współdziałaniem członków (dwóch lub więcej osób) w celu zaspokojenia określonych potrzeb, np. uzyskania wyniku sportowego [7]. Zarówno zagadnienie spójności, jak i – w mniejszym stopniu – komunikacji między ludźmi doczekały się badań psychologicznych w kontekście sportowym, mających na celu wyjaśnienie natury tych procesów oraz ich związku z innymi zmiennymi, jak choćby z wynikiem działania grupy. Poniżej omówiono, osobno, najpierw wiedzę teoretyczną dotyczącą spójności grupowej, a następnie dotyczącą komunikacji.

Spójność grupowa: geneza i rozwój pojęcia

Spójność grupowa jest od wielu dekad istotnym w psychologii tematem, z którym zmagaly się liczne grupy badaczy [8, 9]. Próbowali oni zrozumieć i wyjaśnić, dlaczego w pewnych okolicznościach grupa osób działających razem jest w stanie osiągnąć więcej niż suma tej samej liczby jednostek działających osobno (efekt synergii). Szukano czynnika, który byłby odpowiedzialny za tego typu wyjątkowe działanie grupy, a także nadawano tej właściwości różne nazwy, jak choćby: jedność, harmonia, „chemia” czy duch zespołu. Na pewnym etapie badacze zgodzili się jednak, by nazywać ten konstrukt teoretyczny „spójnością grupową” (*group cohesion/cohesiveness*).

Owa spójność była jednak różnie definiowana przez psychologów, którzy kierowali się przy tym własnym obszarem badawczym. Na przykład, Back [10] rozumiał spój-

ność jako atrakcyjność interpersonalną członków grupy. Dla odmiany, Hogg [11] definiował ją przez pryzmat identyfikacji członków grupy z jej wartościami i normami. W ostatnich latach zaś szczególnie środowisko sportowe zdominowało podejście zaproponowane przez Carrona [3], który widział spójność jako dynamiczny proces odzwierciedlający tendencje członków grupy do trzymania się razem i pozostawania w jedności dla osiągnięcia celów. Carron jest również jednym z konstruktorów najpowszechniejszego obecnie narzędzia do pomiaru spójności grupowej – Kwestionariusza środowiska grupowego (The Group Environment Questionnaire), który został także wykorzystany w niniejszym badaniu [12]. Narzędzie to ma wysokie wartości psychometryczne (rzetelność i trafność), a w jego skład wchodzi pozycje mierzące dwa rodzaje spójności: spójność zadaniową oraz spójność społeczną. Spójność zadaniowa odnosi się do wspólnego i zgodnego dążenia członków grupy do realizacji postawionych sobie celów/zadań/„misji”. Spójność społeczna natomiast traktuje o relacjach koleżeńskich/przyjacielskich/towarzyskich, jakie funkcjonują wewnątrz grupy [13].

Badania nad spójnością grupową

Spójność grupowa i poziom sportowy a płęć

Do dziś przeprowadzono dość znaczną liczbę badań dotyczących związku między spójnością grupową (również w interakcji z innymi zmiennymi, jak np. osobowość) a efektywnością działania różnych grup niesportowych, takich jak firmy i organizacje [14, 15] czy nawet wojsko [16]. W niniejszej pracy przedmiotem zainteresowania jest spójność grupowa w odniesieniu do zespołów sportowych.

W badaniach z tego zakresu duże zasługi ma Carron i zespół jego współpracowników [17]. Psychologowie ci dokonali metaanalizy 46 badań dotyczących związku między spójnością grupową a poziomem sportowym zespołów i stwierdzili, że w większości z nich wystąpiła średnia lub wysoka pozytywna korelacja między tymi zmiennymi. Zauwa-

żono ponadto, że związek ten był wyższy w drużynach żeńskich w porównaniu z męskimi. Zjawisko to dokładniej opisali Paskevich i wsp. [18], którzy podali, że korelacja między spójnością a poziomem wykonania w zespołach kobiecych wynosi aż 0,95, natomiast w zespołach męskich już tylko 0,56. Autorzy ci zasugerowali ponadto, że najistotniejsze znaczenie w tak wysokim związku między tymi zmiennymi u kobiet ma wymiar spójności społecznej (mniejsze znaczenie ma wymiar spójności zadaniowej). Jeśli więc zawodniczki lub zawodnicy jednej drużyny nie lubią się między sobą, to z bardzo dużym prawdopodobieństwem kobiety nie odniosą sukcesu, a mężczyźni i owszem. Przykładem może tu być angielska drużyna Manchesteru United z lat 90., której członkowie nie przepadali za sobą i nie spędzali razem czasu poza boiskiem, a jednak, gdy przychodziło do meczu, potrafili dobrze współpracować, aby osiągnąć wspólny cel – zwycięstwo [19].

Korelaty spójności grupowej

W innym kierunku badań nad spójnością grupową interesowano się jej korelatami, czyli tymi aspektami, które mogą przyczyniać się do wzrostu spójności danego zespołu (co w praktyce interesuje osoby zarządzające zespołami). Do najważniejszych tego typu zmiennych należą: fizyczna bliskość członków grupy, liczebność grupy, jej stabilność, cechy osobowości członków grupy oraz styl trenerski (w podejmowaniu decyzji). Już Festinger i wsp. [20] stwierdzili, że osoby mieszkające razem lub blisko siebie łatwiej i szybciej zawiązują przyjaźnie. W sporcie Rainey i Schweikert [21] pokazali, że drużyny baseballowe podróżujące razem notują wyższą spójność społeczną niż drużyny niepodróżujące wspólnie na mecze. Ponadto Widmeyer i wsp. [22] zauważyli, że wraz ze wzrostem liczebności grupy (po przekroczeniu progu 6 osób) spada jej spójność (zarówno zadaniowa, jak i społeczna). Co więcej, jeśli skład grupy jest stabilny (bez wielu rotacji), to również spójność zespołu przyjmuje wyższe wartości [23].

Jeśli chodzi o relacje między spójnością grupy a cechami osobowości jej członków,

to zauważono, że poziom spójności zadaniowej zespołu pozytywnie koreluje z sumiennością ($r = 0,30$) i ugodowością ($r = 0,38$) jego członków [24]. Spójność społeczna natomiast związana jest z ekstrawersją ($r = 0,38$) i stabilnością emocjonalną ($r = 0,43$) członków drużyny [25]. Stwierdzono także, że demokratyczny styl podejmowania decyzji grupowych przez trenera sprzyja ogólnej spójności zespołu [26]. Granitio i Rainey [27] zauważyli, że licealne zespoły futbolu amerykańskiego charakteryzowały się wyższą spójnością zadaniową niż zespoły uniwersyteckie. Jest to dość zaskakujące, z tego względu, że zespoły o niższym poziomie wytrenowania uzyskały wyższy wynik w jednym z dwóch rodzajów spójności.

Na koniec rozważań nad spójnością grupową warto zauważyć, że w Polsce również interesowano się tą tematyką, jednak badania psychologiczne w tym zakresie są nadal dość ograniczone. Ponadto częściej niż słowa „spójność” używano takich określeń, jak zwartość, spistość czy związek/struktura interpersonalna [28]. Początki badań w tym kierunku notuje się pod koniec lat 60., kiedy to na większą skalę weszły do naszego kraju techniki socjometryczne. Na przykład, Molak [29] posłużył się tymi technikami w swoich badaniach nad nieformalną strukturą społeczną żeńskiej reprezentacji Polski w siatkówce. Miało to na celu ułatwienie czynności selekcyjnych oraz wyłonienie kapitana zespołu. Wlazło [30] zbadał, że istnieje ścisły związek między aktualnymi osiągnięciami sportowymi a stanem stosunków międzyosobowych.

Duży wkład do badań nad spójnością w rozumieniu zachodnim wniósł Krawczyński [1], który podobnie jak Widmeyer i wsp. [12] posługiwał się Kwestionariuszem środowiska grupowego, dokonując polskiej adaptacji tego narzędzia. Krawczyńskiego interesowały m.in. relacje między spójnością grupową, osobowością a poziomem sportowym. Badania tego autora dotyczyły różnych dyscyplin sportu. Stwierdził on na przykład, że zawodnicy piłki nożnej różnią się istotnie od zawodników piłki ręcznej poziomem zarówno spójności zadaniowej, jak i społecznej.

Komunikacja

Przykład podejścia tradycyjnego w komunikacji przedstawił Miller [4, 5], sugerując, że komunikowanie to transmisja informacji z jednego miejsca do drugiego. W procesie tym można wyróżnić 5 elementów: źródło, emisor, kanał, receptor i cel. Rozpatrując komunikację, warto pamiętać o tym, że przebiega ona zawsze na dwóch poziomach: werbalnym i niewerbalnym [5]. Komunikacja werbalna to komunikacja z użyciem jako środka komunikacji języka naturalnego, czyli mowy. Każdy nadawany przekaz może być zobrazowany za pomocą następujących elementów: źródła, czyli jednostki, która pragnie przedstawić komuś swoją wiadomość (myśl), kodowania (w którego trakcie wyłania się przekaz), kanału (który określa sposób, w jaki przekazuje się wiadomość) oraz odbiorcy (czyli inaczej: celu przekazu), dokonującego odekodowania [31]. Komunikacja niewerbalna natomiast to wszystkie nasze zachowania towarzyszące wypowiedzi ustnej. Zalicza się do nich proksemikę, kinezytykę i paralingwistykę [32]. Proksemika mówi o operowaniu dystansem i przestrzenią oraz o tym, jakie znaczenie w przebiegu komunikacji ma wzajemne umiejscowienie nadawcy i odbiorcy. Kinezytyka to mowa ciała, gestykulacja, mimika twarzy. Paralingwistyka zaś to sposób posługiwania się głosem. Rozróżnienie to stało się istotne, jeżeli chodzi o przebieg niniejszego badania.

W psychologii sportu [33] wyróżniono pięć czynników, które wpływają na nieefektywną komunikację w drużynie i są przyczyną częstych nieporozumień. Są to: różnica opinii członków grupy, sprzeczności osobowościowe, konflikty ról zadaniowych i społecznych wśród członków grupy, walka o władzę oraz przerwanie komunikacji między liderem a członkami grupy. Zauważono również, że gdy w grupie występuje dominujący przywódca (np. kapitan zespołu), to komunikacja przybiera często charakter jednostronny, w postaci wydawania poleceń [34]. Ponadto Ringauer [35] stwierdził, że zawodnicy na boisku najczęściej korzystają z komunikatów słownych, choć pojawiają się również te niewerbalne, jak postawa ciała czy gestykulacja. Jak już wspomniano, demokratyczny styl w podejmowaniu de-

cyzji ma większe korzyści w długofalowej perspektywie [26]. Niewiele jest natomiast badań pokazujących związek między komunikacją a wynikiem sportowym. Jedno z nich przeprowadzili Poczwardowski i wsp. [36] na amerykańskich gimnastyczkach oraz ich trenerach. Analizując dane, stwierdzili, że dobrej komunikacji sprzyja częste działanie trenera na rzecz zawodniczki. Następuje wtedy intensywniejsza wzajemna wymiana pozytywnych treści oraz większa uważność.

PROBLEMY BADAWCZE

Opierając się na wiedzy teoretycznej zaczerpniętej z dostępnej literatury, postawiono jedną hipotezę badawczą.

Hipoteza 1.

Występuje dodatni związek pomiędzy poziomem sportowym zespołu, jego spójnością grupową oraz komunikatywnością.

MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Uczestnicy badania

Uczestnikami badania było 59 studentów akademickich drużyn piłki nożnej halowej (pierwszy skład liczy 5 osób) z sześciu warszawskich uczelni: 12 studentów Uniwersytetu Warszawskiego (UW), 10 studentów Akademii Leona Koźmińskiego (ALK), 12 studentów Politechniki Warszawskiej (PW), 8 studentów Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie (SWPS), 9 studentów Akademii Obrony Narodowej (AON) i 8 studentów Wyższej Szkoły Turystyki i Rekreacji (WSTiR). Osoby te były w wieku od 19 do 26 lat ($M = 21,33$; $SD = 1,9$). Badanie zostało zrealizowane 19 grudnia 2009 r. podczas Akademickich Mistrzostw Warszawy i Województwa Mazowieckiego w hali sportowej należącej do Wojskowej Akademii Technicznej, przy ul. Gen. Sylwestra Kaliskiego 2 w Warszawie.

Zmienne

W niniejszym badaniu przyjęte zostały następujące zmienne współwystępujące:

- 1) poziom sportowy zespołu,
- 2) spójność grupowa zespołu,
- 3) komunikatywność zespołu.

Materiały do zmiennych

1. Kwestionariusz środowiska grupowego

W celu sprawdzenia spójności poszczególnych zespołów zastosowany został Kwestionariusz środowiska grupowego (The Group Environment Questionnaire, GEQ), który składa się z 18 pozycji [12]. Obejmują one pozycje mierzące dwa rodzaje spójności: zadaniową oraz społeczną. Narzędzie to ma dobre wartości psychometryczne. W odniesieniu do rzetelności średnia α Cronbacha dla oryginału wynosi 0,71, natomiast dla polskiej adaptacji [1] jest ona równa 0,65. Trafność GEQ została potwierdzona w badaniach porównawczych z innymi narzędziami mierzącymi spójność (np. Kwestionariusz spójności sportowej) [37, 1].

2. Aparat fotograficzny Sony DSC-H50

Aby sprawdzić poziom komunikatywności polskich drużyn akademickich, dokonano nagrań wideo trzech meczów (w każdym grała inna para zespołów) podczas Akademickich Mistrzostw Warszawy i Województwa Mazowieckiego.

Pomiar i wskaźniki zmiennych

Zmienna „poziom sportowy” utworzona została na podstawie statystyk turniejowych. W skład tej zmiennej wchodziły trzy komponenty: miejsce zespołu w turnieju (waga 0,8), średnia liczba zdobytych punktów na mecz (waga 0,1) oraz średnia liczba zdobytych bramek na mecz (waga 0,1). Zdecydowanie dominująca waga przyznana została miejscu w turnieju, gdyż jest to najbardziej istotny wyznacznik poziomu sportowego zespołu, często wykorzystywany do tego celu samodzielnie. Zdobyte punkty i bramki pełnią jedynie funkcję uzupełniającą, gdyż są one w dużej mierze związane właśnie z miejscem, jakie drużyna uzyskała w turnieju. Tworząc zmienną „poziom sportowy”, wynik każdej z drużyn odniesiono do możliwego do uzyskania maksimum, stąd zmienna ta przyjmuje wartości od 0 do 100.

W trakcie trwania turnieju uczestnicy proszeni byli o wypełnienie kwestionariusza GEQ służącego do pomiaru zmiennej „spójność grupowa zespołu”. Odpowiedzi na pytania do tej zmiennej dokonuje się poprzez zaznaczenie punktu na 9-stopniowej skali. Przyjęte zostało, że im wyższy punkt na skali (im bliżej cyfry 9), tym osoby badane lepiej oceniały spójność zespołu, do którego należą (od 1 – „Zdecydowanie nie zgadzam się”, do 9 – „Zdecydowanie zgadzam się”).

Do pomiaru zmiennej „komunikatywność zespołu” posłużyły nagrania filmowe, na których podstawie zliczana była liczba komunikatów werbalnych i niewerbalnych, jakie „wysyłali” do siebie grający zawodnicy tego samego zespołu (nie rezerwowi czy trener). Liczyły się tylko i wyłącznie komunikaty pozytywne wymieniane w trakcie meczu, czyli te, które służyły poprawie funkcjonowania zawodników na boisku (np. okrzyk „plecy!” czy podniesienie ręki w celu otrzymania podania). Nie brano pod uwagę kłótni z sędzią, dyskusji w przerwie meczu itp. Przyjęte zostało, że im więcej komunikatów werbalnych i niewerbalnych wymienili między sobą zawodnicy tej samej drużyny w trakcie meczu, tym komunikatywność całej drużyny oceniana była jako wyższa.

Procedura

Podczas Akademickich Mistrzostw Warszawy i Województwa Mazowieckiego osoby badane (studenci poszczególnych drużyn) proszone były o wypełnienie Kwestionariusza środowiska grupowego (GEQ) w celu określenia spójności grupowej zespołu, którego są członkami. Przed wypełnieniem kwestionariusza uczestnicy zostali poinformowani o celu badania, dobrowolności uczestnictwa i ewentualnej możliwości poznania jego wyników za pośrednictwem poczty e-mailowej. Wypełnienie kwestionariusza GEQ zajmowało badanym średnio około 8 minut. Komunikatywność drużyn akademickich zmierzono (zliczono komunikaty), korzystając z nagrań wideo. Podczas trwania turnieju dokonano nagrań trzech meczów tych drużyn, których zawodnicy

zostali uprzednio zbadani kwestionariuszem GEQ. W każdym z trzech meczów grała inna para zespołów. Średni czas jednego nagrania to około 24 minut (czas trwania meczu).

WYNIKI

Jedyna hipoteza postawiona w niniejszym badaniu zakłada, że trzy zmienne: poziom sportowy zespołu, jego spójność grupowa, oraz komunikatywność są ze sobą pozytywnie związane. Najpierw przedstawiono wyniki dla poszczególnych zmiennych z osobna.

Poziom sportowy zespołu

Zmienna „poziom sportowy” została utworzona z trzech komponentów: miejsca w turnieju, średniej liczby zdobytych punktów na mecz oraz średniej liczby zdobytych bramek na mecz. W tab. 1 zestawiono te statystyki turniejowe w odniesieniu do sześciu drużyn uczestniczących w Akademickich Mistrzostwach Warszawy i Województwa Mazowieckiego (łącznie w tym turnieju brało udział 19 drużyn z uczelni wyższych). Zagregowany wskaźnik w tej tabeli, czyli poziom sportowy, został wyróżniony pogrubioną czcionką.

Mimo że specyfika danych nie pozwala na analizę istotności statystycznej różnic

Tab. 1. Miejsce w turnieju, średnia liczba zdobytych punktów na mecz, średnia liczba zdobytych bramek na mecz oraz poziom sportowy sześciu drużyn biorących udział w Akademickich Mistrzostwach Warszawy i Województwa Mazowieckiego

Zespół	Miejsce w turnieju	Średnia liczba punktów na mecz	Średnia liczba bramek na mecz	Poziom sportowy
UW	1	2,33	2,16	90
ALK	3	2,33	8	89
PW	5	2,33	2	73
SWPS	8	1	1,83	56
AON	12	0,33	1,33	36
WSTiR	13	0	1	31

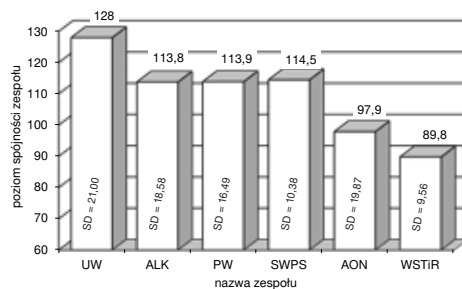
w tego typu wynikach, można przypuszczać, iż widoczne w tabeli różnice w poziomie sportowym poszczególnych zespołów z dużym prawdopodobieństwem przekładają się na ich realną postawę na boisku (parkiecie). Przedstawiona kolejność badanych drużyn, od najlepszej (UW) do najslabszej (WSTiR), będzie obowiązywała przy kolejnych ilustracjach danych (np. tabele, wykresy) dotyczących tych zespołów.

Spójność grupowa zespołu

Spójność zespołu, mierzona kwestionariuszowo, jest kolejną analizowaną zmienną. Wyniki jednoczynnikowej analizy wariancji pokazują, że poszczególne zespoły różnią się między sobą ogólnym poziomem spójności: $F(5, 53) = 6,09$; $p < 0,001$. Średnie poziomy tej zmiennej (wraz z odchyleniami standardowymi) w zależności od drużyny przedstawiono na ryc. 1.

Aby jednak dokładnie stwierdzić, które średnie różnią się od siebie statystycznie istotnie, przeprowadzono testy *post hoc*, konkretnie test najmniejszej istotnej różnicy (NIR). W tab. 2 pokazano wyniki tej analizy.

Z powyższych danych wynika, że tylko część z sześciu przebadanych drużyn różni się między sobą statystycznie istotnie poziomem spójności zespołu. Ze względu na postawioną hipotezę na korzyść należy zapisać to, że najslabsza sportowo drużyna (WSTiR) miała najniższy wynik w spójności zespołu, różniący się statystycznie istotnie od wyników wszystkich innych grup. Ponadto najlepsza sportowo drużyna (UW)

Ryc. 1. Średnie poziomy spójności (wraz z odchyleniami standardowymi) poszczególnych zespołów biorących udział w Akademickich Mistrzostwach Warszawy i Województwa Mazowieckiego

Tab. 2. Poziomy istotności statystycznej różnic między średnimi w spójności poszczególnych zespołów

Zespół	2 ALK	3 PW	4 SWPS	5 AON	6 WSTiR
UW	#	*	#	***	***
ALK		<i>ni</i>	<i>ni</i>	*	**
PW			<i>ni</i>	*	**
SWPS				#	**
AON					<i>ni</i>
WSTiR					

ni – nieistotna różnica

– tendencja statystyczna

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

uzyskała najwyższy poziom spójności zespołu, różniący się statystycznie istotnie od poziomu spójności większości pozostałych drużyn. Na niekorzyść świadczy natomiast to, że drużyny: druga (ALK), trzecia (PW) i czwarta (SWPS) pod względem poziomu sportowego nie różniły się między sobą istotnie w poziomie spójności zespołu. Niemniej jednak można z pewnym prawdopodobieństwem przypuszczać, że wraz ze spadkiem poziomu sportowego drużyny spada również jej spójność grupowa.

Komunikatywność zespołu

Komunikatywność zespołu jest trzecią i ostatnią zmienną wchodzącą w skład jednej hipotezy niniejszego badania. Poziom komunikatywności poszczególnych drużyn zależał od liczby komunikatów wymienianych między zawodnikami tego samego zespołu w trakcie meczu. Uzyskane wyniki liczbowe związane z tą zmienną wraz z wynikami bramkowymi trzech różnych meczów przedstawiono w tab. 3.

Tabela ta pokazuje, że w każdym z trzech meczów wygrywająca drużyna wymieniała więcej komunikatów (w obrębie własnego zespołu) niż drużyna przegrywająca. Nie oznacza to jednak, że poziom komunikatywności idealnie pokrywał się z poziomem sportowym. Ryc. 2 ilustruje poziomy komunikatywności poszczególnych drużyn, uszeregowanych od najlepszej do naj słabszej pod względem poziomu sportowego.

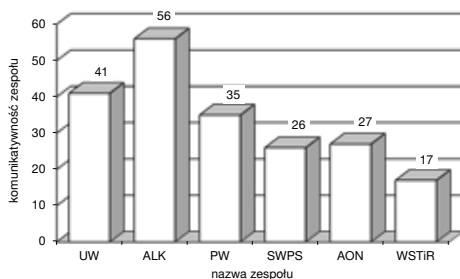
W kontekście założonej hipotezy na nie-

Tab. 3. Wynik bramkowy oraz liczba wymienionych komunikatów między członkami tego samego zespołu w trzech różnych meczach

Mecz	Bramkowy wynik meczu	Liczba komunikatów w meczu
UW–AON	1–0	41–27
PW–ALK	1–1 (karne: 2–4)	35–56
SWPS–WSTiR	5–2	26–17

Uwaga. Wszystkie trzy mecze widoczne w tabeli były rozgrywane w fazie play-off turnieju, co oznacza, że musiały wyłonić zwycięzcę. Dlatego w jednym meczu o rozstrzygnięciu zdecydowały rzuty karne.

korzyść należy zapisać, że drugi pod względem poziomu sportowego zespół (ALK) uzyskał zdecydowanie najwyższy poziom komunikatywności. Ponadto piąty zespół pod względem poziomu sportowego (AON) wymienił minimalnie więcej komunikatów niż czwarty (SWPS). Mimo to zarysowuje się pewna tendencja, zgodnie z którą – z ograniczonym prawdopodobieństwem – można przypuszczać, że im niższy jest poziom komunikatywności zespołu, tym gorszy jego poziom sportowy. Jest to widoczne chociażby wtedy, gdy połączy się w pary: zespół pierwszy z drugim pod względem poziomu sportowego (UW i ALK) oraz trzeci z czwartym (PW i SWPS), a także piąty z szóstym (AON i WSTiR). Okazuje się bowiem, że dwa najlepsze sportowo zespoły wymieniają łącznie zdecydowanie więcej komunikatów (97) niż dwa środkowe (łącznie 61 komunikatów), a dwa naj słabsze sportowo zespoły wy-

Ryc. 2. Liczby komunikatów wymienianych między członkami poszczególnych zespołów biorących udział w Akademickich Mistrzostwach Warszawy i Województwa Mazowieckiego

mieniają zdecydowanie najmniej komunikatów (łącznie tylko 44).

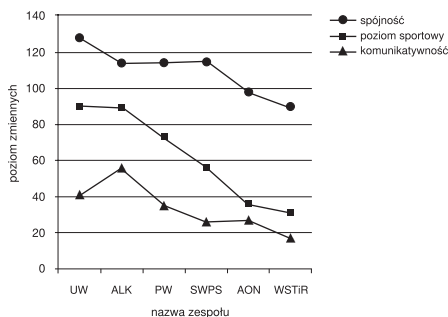
Poziom sportowy, spójność grupowa i komunikatywność: łączne zestawienie

W celu podsumowania omawiania hipotezy warto zestawić razem wszystkie trzy zmienne wchodzące w jej skład, a zatem: poziom sportowy zespołu, jego spójność grupową oraz komunikatywność. Zestawienie takie przedstawiono na ryc. 3.

Powyższy wykres pozwala na odnotowanie jedynie pewnej możliwej tendencji. Zgodnie z tą tendencją, w mniejszym lub większym stopniu, podążają wszystkie trzy zmienne. Na podstawie uzyskanych wyników badań można wnosić, że wraz ze spadkiem spójności i komunikatywności zespołu może spadać również jego poziom sportowy.

DYSKUSJA

Specyfika danych składających się na zmienne: „poziom sportowy” i „komunikatywność” nie pozwala na wyciąganie na ich podstawie zbyt daleko idących wniosków. Dane dotyczące tych zmiennych nie mogły być bowiem poddane głębszej analizie statystycznej (np. analizie korelacji), co automatycznie osłabia ich moc. Co więcej, nawet dla zmiennej „spójność”, którą dało się zweryfikować statystycznie, wyniki również nie były w pełni jednoznaczne, gdyż część zespołów nie różniła się od siebie istotnie. Może to wynikać z faktu, iż zespoły piłki nożnej halowej są z natury mało liczebne, i w związku z tym trudno jest uzyskać w tym kontekście satysfakcjonujące statystycznie wyniki. Jest to związane z teorią wielkich liczb, według której wraz ze wzrostem liczby obserwacji rośnie szansa na odnotowanie bardziej istotnych różnic [38]. Należy jednak przyznać, że otrzymane rezultaty nie przedstawiają wyraźnych i obiektywnych zależności między trzema zmiennymi (poziom sportowy, spójność grupowa i komunikatywność) opisującymi zespół piłkarski. Można jedynie mówić o pewnych potencjalnych trendach, tendencjach i możliwych zależnościach wynikających z uzyskanych wy-

Ryc. 3. Spójność grupowa, poziom sportowy oraz komunikatywność sześciu zespołów biorących udział w Akademickich Mistrzostwach Warszawy i Województwa Mazowieckiego

ników. A zatem jedynie z dużą ostrożnością można przypuszczać, że zespoły charakteryzujące się wysoką spójnością i komunikatywnością mają tendencję do osiągnięcia wyższego poziomu sportowego. W odnotowanych danych są jednak odstępstwa od tej zależności, co skłania do powściągliwości i rezerwy w ich interpretowaniu.

Jednocześnie wyniki niniejszego badania mogą stanowić swego rodzaju zachętę dla innych badaczy do dalszych eksploracji. Chodzi tu głównie o rozszerzenie badań dotyczących roli komunikacji w zespołach sportowych i jej związku z poziomem sportowym, ale również z satysfakcją członków zespołu ze wspólnego działania. Są to aspekty niezwykle trudne do badania ze względu na liczbę zmiennych zakłócających i trudności z wprowadzeniem rygoru badawczego do środowiska sportowego. Można by jednak nagrać i zliczyć komunikaty wielu drużyn w wielu różnych meczach oraz zebrać więcej informacji na temat ich poziomu sportowego, co zwiększyłoby moc danych w porównaniu z niniejszym badaniem. Ciekawym pomysłem może być także inne zoperacjonalizowanie zmiennej „komunikatywność”, by nie ograniczała się ona jedynie do kontaktu na boisku. Komunikacja obejmuje przecież szerszy zakres funkcjonowania zawodników i sztabu szkoleniowego, tak jak ujęli to Poczwardowski i wsp. [36]. Można by wyodrębnić różne obszary występowania komunikacji w życiu zespołu sportowego, np. komunikację podczas treningów, zawodów, w czasie wolnym (np. podczas

zgrupowań), a następnie zestawić i porównać je między sobą w kontekście osiąganych wyników. Co więcej, można także zwrócić uwagę na proporcję między negatywną a pozytywną komunikacją. Warto także rozróżnić komunikację zawodnik–zawodnik oraz trener–zawodnik. W odniesieniu do komunikacji trener–zawodnik – podejście przywództwa transformacyjnego zyskuje ostatnio na znaczeniu w psychologii sportu [39]. Przywództwem transformacyjnym może charakteryzować się zarówno trener, jak i konkretny zawodnik (np. kapitan zespołu), a taki typ liderowania może być również powiązany ze spójnością grupową zespołu [40].

Jeśli po dalszych badaniach w przedstawionym obszarze okazałoby się, że rzeczywiście występuje wyraźny i konkretny związek pomiędzy komunikatywnością i spójnością zespołu a jego poziomem sportowym, to byłaby to istotna informacja dla praktyków z zakresu psychologii sportowej. Wszak nad komunikatywnością i spójnością zespołu można pracować, stosując różne interwencje mające na celu poprawę tych aspektów funkcjonowania grupy. Mogą to być, na przykład, warsztaty z prawidłowej komunikacji interpersonalnej i skutecznego rozwiązywania konfliktów, zajęcia z budowania zespołu i wyznaczania celów lub wspólne wyjścia integracyjne drużyny. Część z tych technik już teraz stosuje się w praktyce, lecz potrzeba kolejnych badań, by wiedzieć dokładniej: „czy”, „po co”, i „jak” je stosować.

PODSUMOWANIE

Konkludując, przeprowadzono badanie na próbie 59 akademickich zawodników piłki nożnej halowej, należących do sześciu różnych drużyn biorących udział w Akademickich Mistrzostwach Warszawy i Województwa Mazowieckiego. Dla każdej z drużyn zmierzono poziom sportowy, poziom spójności grupowej oraz poziom komunikatywności. Uzyskane wyniki sugerują możliwy pozytywny związek pomiędzy trzema wymienionymi zmiennymi. Ograniczenia niniejszego badania, a także propozycje przyszłych modyfikacji i poszerzenia tego

nurtu badań zostały szczegółowo omówione. Na końcu wspomniano również o możliwych implikacjach praktycznych opisanego obszaru dociekań psychologii sportowej.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Krawczyński M., Spójność grupowa a dojrzałość społeczna. Studia z psychologii sportu, AWF, Gdańsk 1995. [2] Brown R., Procesy grupowe: dynamika wewnątrzgrupowa i międzygrupowa, GWP, Gdańsk 2006. [3] Carron A.V., Cohesiveness in sport groups: interpretations and considerations, *J Sport Psychol*, 1982, 4, 123–128. [4] Miller G., Language and Communication, McGraw-Hill, New York 1951. [5] Nęcki Z., Komunikacja międzyludzka, Antykwa, Kraków–Kluczbork 2000. [6] Hogg M.A., Vaughan G.M., Social Psychology, Prentice Hall, Harlow 2005. [7] Aronson E., Wilson T.D., Akert R.M., Psychologia społeczna. Serce i umysł, Zysk i S-ka, Poznań 2007. [8] Krech D., Crutchfield R.S., Theory and problems of psychology, McGraw-Hill, New York 1948. [9] Tajfel H., Wilkes A.L., Classification and quantitative judgement, *Br J Psychol*, 1963, 54, 101–114. [10] Back K.W., Influence through social Communications, *J Abnorm Soc Psychol*, 1951, 46, 9–23. [11] Hogg M.A., The social psychology of group cohesiveness. From attraction to social identity, Harvester, Weatsheaf, London 1992. [12] Widmeyer W.N., Brawley L.R., Carron A.V., The measurement of cohesion in sport teams: The Group Environment Questionnaire, Ontario, London 1985. [13] Carron A.V., Brawley L.R., Widmeyer W.N., The measurement of cohesiveness in sport groups, [w:] Duda J.L. (red.), Advances in sport and exercise psychology measurement, Fitness Information Technology, Morgentown 1998, 213–229. [14] Hogg M.A., Moreland R.L., Studying social processes in small groups, *Br J Soc Psychol*, 1993, 32, 107–110. [15] Steiner I.D., Group process and productivity, Academic Press, New York 1972. [16] Manning F.J., Fullerton T.D., Health and well-being in highly cohesive units of the U.S. Army, *J Appl Soc Psychol*, 1988, 18, 503–519. [17] Carron A.V., Colman M.M., Wheeler J., Stevens J., Cohesion and performance in sport: A meta analysis, *J Sport Exerc Psychol*, 2002, 24, 168–188. [18] Paskevich D.M., Estabrooks P.A., Brawley L.R., Carron A.V., Group cohesion in sport and exercise, [w:] Singer R.N., Hausenblas H.A., Janelle C.M. (red.), Handbook of sport psychology, Wiley & Sons, New York 2001, 472–494. [19] Schmidt U., McGuire R., Humphrey S., Williams G., Grawer B., Team cohesion, [w:] Taylor J., Wilson G. (red.), Applying sport

- psychology: Four perspectives, *Human Kinetics, Champaign* 2005, 171–183. [20] Festinger L., Schachter S., Back K., *Social pressure in informal groups*, Harper and Row, New York 1950. [21] Rainey D.W., Schweikert D.J., An exploratory study of team cohesion before and after a spring trip, *Sport Psychol*, 1988, 2, 314–317. [22] Widmeyer W.N., Brawley L.R., Carron A.V., The impact of group size in sport, *J Sport Exerc Psychol*, 1990, 12, 177–190. [23] Silva J.M., Stevens D.E., *Psychological foundations of sport*, Allyn and Bacon, Boston 2002. [24] Costa P.T.Jr, McCrae R.R., *The NEO-PI/NEO-FFI manual supplement*, Psychological Assessment Resources, Odessa 1989. [25] Van Vianen A.E.M., De Dreu C.K.W., Personality in teams: Its relationship with social cohesion, task cohesion, and team performance, *Eur J Work Organ Psychol*, 2001, 10 (2), 97–120. [26] Westre K.R., Weiss M.R., The relationship between perceived coaching behaviours and group cohesion in high school football teams, *Sport Psychol*, 1991, 8, 332–346. [27] Granitio V., Rainey D., Differences in cohesion between high school and college football teams and starters and nonstarters, *Percept Mot Skills*, 1988, 66, 471–477. [28] Dziąsko J., Ziobro H., Zwartość grupy a wynik sportowy na przykładzie wybranych zespołów piłkarskich ekstraklasy, *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 1977, 13, 125–139. [29] Molak A., Socjometria na usługach sportu, *Sport Wyczynowy*, 1967, cz. 1: 7, 5–7; cz. 2: 9, 17–20. [30] Wlazło E., Metoda oraz wyniki badań stosunków interpersonalnych w grupie sportowej, *Sport Wyczynowy*, 1985, 7–8, 247–248. [31] Fujishin R., *Discovering the leader within: Running small groups effectively*, Acada Books, San Francisco 1997. [32] Oyster C.K., *Grupy, Zysk i S-ka*, Poznań 2002. [33] Yukelson D.P., *Communicating effectively*, [w:] Williams J.M. (red.), *Applied sport psychology: personal growth to peak performance*, Mayfield Publishing, Mountain View 2001, 135–149. [34] Krawczyński M., *Grupowe decyzje taktyczne w zespołowych grach sportowych*, AWF, Gdańsk 1999. [35] Ringauer B., *Eksperymentalne badania zjawisk społecznych w grach zespołowych oparte na informacyjnej koncepcji badawczej*, *Zeszyty Naukowe AWF we Wrocławiu*, 1988, 49. [36] Poczwardowski A., Barott J.E., Henschen K.P., *The athlete and coach. Their relationship and its meaning. Results of an interpretive study*, *Int J Sport Psychol*, 2002, 33, 116–140. [37] Martens R., Peterson J.A., Group cohesiveness as a determinant of success and member satisfaction in team performance, *Int J Sport Soc*, 1971, 6, 49–61. [38] Grimmett G.R., Stirzaker D.R., *Probability and Random Processes*, Oxford University Press, Oxford 1992. [39] Riemer H.A., *Multidimensional Model of Coach Leadership*, [w:] Jowett S., Lavallee D. (red.), *Social psychology in sport*, Human Kinetics, Champaign 2006, 57–73. [40] Callow N., Smith M.J., Hardy L., Arthur C.A., Hardy J., Measurement of transformational leadership and its relationship with team cohesion and performance level, *J Appl Sport Psychol*, 2009, 21 (4), 395–412.